

viatges

Bielorússia,

"Minsk ciutat heroica",
monument dedicat
a la Gran Guerra
Patriòtica a Minsk.
S'hi veuen nuvis anant
a deixar el ram de flors.

la Rússia blanca encara és vermella

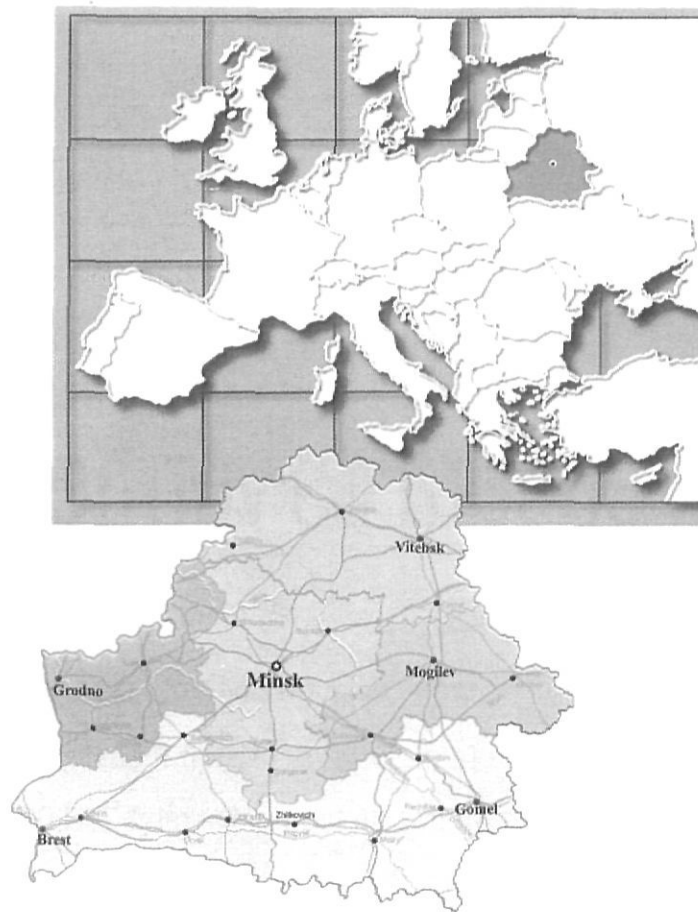
Jordi **Bonet Coll** — Bielorússia és un estat de l'Europa Oriental que, tot i ser una de les exrepúbliques soviètiques més properes a nosaltres, a la majoria de la gent li costa situar-la geogràficament i queden sorpresos quan els dius que és un tros de terra de gairebé 208.000 km² ocupada per deu milions i mig d'habitants que limita a l'est amb Rússia, al sud amb Ucraïna, al nord amb Letònia i Lituània i a l'oest amb Polònia, països aquests que sembla que tothom coneix més bé. A Bielorússia també se la coneix com la Rússia Blanca (*blanc* en rus és *bieli*). Sobre l'origen d'aquest nom n'existeixen diferents versions, la més estesa de les quals diu que prové dels tàrtars, que per anomenar els punts cardinals feien servir els colors: el negre equivalia al nord, el vermell al sud, el blau a l'est i el blanc a l'oest; per tant, la «Rússia Blanca» voldria dir la «Rússia de l'Oest».

L'anada a Bielorússia, com tot viatge, consta de dues parts: la dels preparatius i l'estada en si. En el cas de Bielorússia, però, la primera part pot arribar a durar gairebé com l'estada. El primer que cal aconseguir és el visat, i com que a Espanya no hi ha ambaixada, la qüestió és complexa. Una de les opcions és tramitar-lo a través de l'ambaixada bielorussa a París, la més propera que tenim. Una altra (si, tal com faig jo, es decideix anar-hi en avió) és contactar amb una agència de viatges de Bielorússia per tal que et facin una invitació turística (que val trenta dòlars i on consta el «tour» fictici que organitzen, la durada de l'estada al país i el nom de l'hotel on en teoria hom s'hostatjarà i que a la pràctica ni veurà) que ells mateixos envien a l'oficina de visats de l'aeroport de Minsk, la capital del país.

Trobar un vol és un altre dels problemes. De vols directes a Bielorússia només n'hi ha a l'estiu. A l'hivern, cal carregar-se de paciència per trobar-ne un amb el

Una parada de caviar al mercat de Camarovski de Minsk.

menor nombre d'escales possibles (anar-hi via Moscou no és cap solució, perquè les traves burocràtiques per arribar després a Minsk no ho fan aconsellable).

El meu primer viatge a Bielorússia, el novembre de 2001, el vaig fer en companyia de la Katia, la meva dona, i hi vam arribar fent el trajecte Barcelona-Frankfurt-Minsk. Només de veure l'aeroport ja t'adones que aquest lloc és molt diferent del que has vist fins ara. Aterrem a la que sembla la pista més gran de les poques que hi ha. És com un corriol enmig d'un frondós bosc d'avets, tots coberts de neu. Acostumat als paisatges que solen haver-hi prop dels aeroports, s'ha de reconèixer que aquest és realment bonic. Més enllà del bosc d'avets que l'envolta, es veuen camps immensos tacats de blanc i més enllà, més boscos i més camps. Però cap edifici, ni casa ni església. A l'aeroport hi ha poc moviment. Només es veuen tres o quatre soldats amb

aquestes gorres tan gracioses que porten els militars i els policies russos, grosses com ensaimades mallorquines.

Després d'estar fent cua una bona estona, entrego el meu passaport a una policia malcarada que se'l mira breument, me'l torna a donar i m'indica amb el dit índex que me'n vagi per on he vingut. Les meves explicacions en anglès no serveixen de res: o no el sap o no li dona la gana de parlar-lo (m'inclino més per aquesta darrera possibilitat). Desesperat, crido la Katia (que ja s'està allunyant perquè ella ha passat sense cap mena de problema) perquè vingui a auxiliarme. Després de breus comentaris entre elles dues (en rus, naturalment), la policia, una exagent del KGB sense cap mena de dubte, crida una companya que molt amablement m'explica en anglès que abans de passar el control de passaports haig d'anar-me a fer una assegurança mèdica i el visat. Pujó escales interminables, travesso sales desertes i finalment arribo a l'ofi-

cina de visats. Mentre espero que acabïn els dos únics estrangers que hi havia al nostre vol, m'haig de convèncer que estic realment en l'aeroport d'una capital: ni fressa de motors d'avió, ni veus per megafonia anunciant vols, ni brogit de passatgers. Pau, en definitiva. Tenint en compte que està envoltat de boscos, gairebé es podria dir que aquest és un lloc ideal per al descans.

Una vegada aconseguit el visat (quaranta-cinc dòlars) i l'assegurança mèdica obligatòria (atorze dòlars) torno a passar pel control de passaports, evitant, això sí la taquilla de l'atenta funcionària. Recollides les maletes i després de declarar al policia del penúltim control la meitat dels calés que duc realment i que no porto res de valor dins les bosses (això sí que és veritat), aconseguim sortir. A fora, el mateix ambient que a dins: pàrquings buits i només tres o quatre taxis esperant l'escassa clientela.

De l'aeroport de Minsk fins a Minsk hi ha quaranta quilòmetres, que fem en un taxi particular (tot i que els més barats són els del govern, de color groc). Després d'una estona discutint, el preu que acordem amb el propietari d'un Golf molt antic són vint dòlars. El taxista és un paio de dos metres que quasi no cap dins el cotxe. L'aparell que utilitza per parlar amb la central és l'auricular d'un telèfon domèstic empalmat de manera artesanal a l'emissora. Mentre ell i la Katia xerren jo miro el paisatge. Bielorússia és un país planer i pantanós, dividit al centre per una línia de turons on es troba el mont Majak, que, amb només 356 metres, és el més alt del país. Al nord hi ha la conca que forma el riu Dvina i al sud s'estén la Polèsia, una gran plana pantanosa situada entre el sud de Bielorússia i el nord d'Ucraïna, on es troben molts llacs i rius (entre ells, el Dnièper, el més llarg del país) i un dels principals atractius turístics del país, el Parc Nacional de Belovezhie Pushcha, una de les principals reserves naturals de l'antiga URSS. Els boscos que veus només d'aterrar es van repetint durant tot el trajecte fins a Minsk i et sembla que fins i tot han d'ocupar

més de la tercera part del país, que és el que vaig llegir abans de venir. Són boscos sobretot de pins i avets. Uns pins força diferents dels que estem acostumats a veure aquí: són altíssims i els troncs que tenen semblen ben bé *pals de telèfon amb escorça*. A mig camí ens trobem amb el primer dels elements més característics d'aquest país: un monument als caiguts de la Segona Guerra Mundial o, tal com l'anomenen ells, Gran Guerra Patriòtica. Com que Bielorússia fa de porta de Rússia, cada vegada que alguna potència invasora ha decidit arribar fins a Moscou els bielorusos n'han hagut de patir les conseqüències: el 1812 la van assolir les tropes de Napoleó i durant la Primera i Segona Guerra Mundial, Bielorússia estigué ocupada del 1941 al 1944 pels nazis, que la sotmeteren a una destrucció ferotge. Hitler va usar Bielorússia com una de les portes per a la invasió de Rússia des de Polònia i fou aquí on els nazis es van trobar amb la més acarnissada de les resistències. El preu que van pagar els bielorusos va ser la destrucció de les seves ciutats i la mort de més de dos milions d'habitants, *gairebé un terç de la seva població*.

Minsk, la capital

Minsk, amb un milió i mig d'habitants, és la capital i la ciutat més gran del país. Quan hi arribem, tot i ser quarts de cinc de la tarda, ja és ben fosc. La llum tènue, esmorteïda, dels fanals del carrer li dona un aire d'irrealitat: quan comença a nevar em sembla que estic enmig d'una pel·lícula d'espies, en blanc i negre, dels anys cinquanta. Els cotxes típics del països de l'Est (Lada, Moskovitx, Volga...) es mouen amb increïble destresa enmig de la neu que omple els carrers, i sense cadenes a les rodes! *Ens aturem en un semàfor per deixar passar un tramvia atrotinat que va ple de gom a gom*. Mentre esperem, a la meva dreta veig avançar un estrany autobús que em fa amorrar la cara a la finestreta per tal de contemplar-lo més bé (mí de broma se m'acut de baixar-la per treure el cap a fora): en realitat es tracta d'un troleibús, que també solca la neu amb seguretat, unit a la línia elèc-

El mercat obert de Camarovski de Minsk.

Encara que no ho sembli, és el vagó d'un tren.

trica pel cable que li fa de cordó umbilical. La Katia m'explica que, com que tenir cotxe és privilegi de pocs, el transport públic és el mitjà més utilitzat (aquí no cal que les autoritats en facin apoloogia com al nostre país).

El paisatge urbà està tacat arreu de policia i militars: als que patrullen pels carrers s'hi han d'afegir els que van i vénen (dels quarters, oficines, edificis del govern...). Tot i que al nostre país tampoc no ens podem queixar, a Bielorússia sembla que hi hagi d'haver una policia per habitant. El cap d'aquest estat repressor és Alexander Lukashenko, elegit el 1994 com a president del país i autoperpetuat en el càrrec des de llavors. Encara que Bielorússia, igual que les altres repúbliques, va assolir la seva independència l'any 1991, continua patint una dictadura comunista: és un estat policial sense pràcticament grups opositors (Lukashenko ha eliminat tota la competència) i les eleccions són una gran farsa, perquè abans de celebrar-se ja se sap que guanyarà el dictador. La situació econòmica és igualment desastrosa, els sous són baixos i a penes donen per subsistir. Abans de marxar cap a Vitebsk, una ciutat del nord del país on viu la mare de la Katia, decidim passar uns dies a Minsk. Ens instal·lem a casa de la tia i la *babushka* (l'àvia) de la Katia. És un pis situat als baixos d'un dels molts blocs idèntics que formen la ciutat. Tant la façana com l'interior de l'edifici tenen un aspecte desolador: és evident que ningú no fa res per evitar-ne la degradació. Només d'entrar al pis, la Katia em diu que em tregui les sabates i que em posi *unes plantofes o vagi descalf*. El pis és petit: només té cuina, bany i dues habitacions (una d'elles fa de sala d'estar, menjador i, a la nit, quan el sofà es transforma en llit, dormitori). Les catifes que hi ha al terra i en alguna de les parets omplen l'habitatge d'una agradable calidesa. On no hi ha catifes es pot veure el paper pintat que cobreix els murs i diferents retrats d'icones. La temperatura que proporciona la calefacció el fa confortable, massa i tot, per al meu gust: devem estar a vint-i-cinc graus. L'aigua calenta i la calefacció no provenen de cap caldera situada al pis, ni tan sols a l'edifici: cada barri té una

caldera gegantina que alimenta els diferents blocs. Amb aquest sistema, l'Estat és qui decideix la temperatura ambient i quan s'engega i es para la calefacció. L'àpat de benvinguda que ens ofereixen no cap a la taula (si faig servir la paraula «àpat» és perquè a l'hora de posar-se a la taula, en aquest país, els horaris no existeixen; els restaurants funcionen de la mateixa manera, sigui quina sigui l'hora del dia, es pot menjar qualsevol plat de la carta). Amb la Katia fent d'interpret, descobreixo que els *pelmeni* són una mena de raviolis (la *babushka* es fa la pasta ella mateixa) farcits de carn i patata, que la *selodka pod shuboi* és un deliciós plat fet amb successives capes de peix, remolatxa, patata, pastanaga, ou i molta maionesa, una de les salses, juntament amb la *smetana* (una mena de crema de llet) bàsiques en aquest país, que el porc és la carn predominant (de xai o de vedella no en veig mai), que el seu pa favorit és el negre (de *rosh*, 'sègol'), que els encanten els cogombres i que el quefir (líquid de llet fermentada) és, després del te, la beguda no alcohòlica nacional.

Quan em dispo a fer la primera mossegada, m'aturen per dir-me que abans cal brindar. Ho fem amb uns bonics vasos de cristall molt ben treballat (els objectes de cristall són un element destacat de l'artesanía del país) plens de vodka de la prestigiosa marca Kristal, feta a Minsk. Quan la tia de la Katia acaba el petit discurs (aquí no n'hi ha prou amb un «salut!») atapeït de bons desigs adreçat a nosaltres, tots engolim els quaranta graus de cop. Sense res a l'estómac, la primera presa de contacte amb aquesta típica tradició russa em provoca una escalfor que s'accentua amb els successius brindis que es van repetint al llarg de l'àpat.

Viure amb neu

Cada dia mirem d'aprofitar tant com podem el matí, perquè a les quatre ja és fosc i llavors el fred i la neu no conviden gaire a passejar. A Minsk gairebé tots els edificis són nous, perquè els antics foren destruïts durant la guerra. La pràcticament nova ciutat la van aixecar seguint el mètode estalinista: avingudes amples i llargues, edi-

ficis colossals i blocs de pisos extremadament funcionals. Tot i tenir més d'un milió d'habitants, és una capital molt diferent de les nostres. Com que aquí no existeix l'especulació, la superfície que ocupa és vastíssima. La separació entre els edificis és molt gran i hi abunden els parcs. Tot i el fred (la mitjana és de cinc sota zero), mentre em passejo per Minsk no sento l'angoixa que em provoquen a vegades les grans ciutats, tinc l'agradable sensació que aquí hi ha més oxigen, que l'aire té més lloc per córrer. L'altra impressió que tinc és el de ser l'únic turista, no només de Minsk, sinó de tot Bielorússia. Al fet que el país estigui tancat a tota influència externa (turisme, inversió estrangera) cal afegir-hi el mes en el qual ens trobem: la meteorologia del novembre és de les pitjors de l'any. Però jo, lluny de considerar-ho una inconveniència, en gaudeixo plenament: tot i que sóc conscient que el turisme exterior suposaria una gran ajuda per al país em considero un privilegiat, perquè visitar un indret completament net de les brutícies que provoca el turisme de masses s'ha convertit en una empresa difícil. Però, és clar, també hi ha algun desavantatge. La primera vegada que veus rètols en ciríl·lic penses que te'n sortiràs perquè hi ha alguna lletra del seu alfabet que s'assembla a les nostres; però res més lluny d'això: la «H» és una «N», una «N» a l'inrevés és la «I», la «Y» és la «U», i aquestes encara són les més senzilles de recordar... No hi ha res en anglès, ni rètols (de qualsevol tipus, siguin comercials o de trànsit), ni cartes als restaurants, ni els cartells informatius dels museus. Però al carrer Francesc Skarina (abans carrer de Lenin, nom amb el qual es batejava el carrer central de totes les grans ciutats soviètiques), la gran avinguda principal de la ciutat, hi descobreixo el primer cartell que puc llegir: McDonald's. La cadena de menjar ràpid està situada en un bell i gran edifici, potser massa bell i massa gran per encabir el que sembla l'únic invasor que és capaç de saltar totes les fronteres, per difícils que siguin.

Malgrat la greu situació, els bielorussos miren d'agafar-s'ho amb el

L'oficina central de Correus de Mínsk. Per l'ampla avinguda, pocs cotxes i molts troleibusos.

Una bella església de Vítebsk.

màxim d'optimisme possible. L'elegància de les dones n'és un clar exemple. Tot i la manca de recursos és admirable el bon gust que, en general, tenen per vestir. Aquest fet unit a la seva bellesa i a la seva alçada les converteixen, moltes vegades, en models desfilant per la passarel·la improvisada de les immenses voreres, una passarel·la que ara, quan la neu acumulada es glaça, es transforma en una interminable pista de gel per la qual elles avancen amb una terrible seguretat calçades amb sabates i botes amb els talons més alts que he vist mai. Mentre jo, amb sabates d'hivern (amb sola especial i tot) m'arrapo com puc a la Katia o a la barana que tinc més a prop per no rrelliscar, elles em passen pel costat caminant amb pas lleuger, trepitjant el gel amb la superfície mínima dels seus talons impossibles. L'uniforme nacional femení són les sabates de taló i la minifaldilla. Tot i que algunes van ben tapades amb els seus abrics de llana o de pell —aquí la pell, tret d'alguns casos, no és un luxe ostentós, sinó un bon, i necessari, aliat contra el fred— llargs fins als peus, més d'un dia, amb el termòmetre molt per sota zero, arribo a veure alguna faldilla curta pels carrers: penso que com que aquí els mesos de fred s'allarguen tant, a les bielorusses presumides no els queda cap més remei que seguir al peu de la lletra la dita «qui vol lluir ha de patir».

Voltant pels carrers ens trobem amb un munt de petites parades a peu de vorera. Moltes vegades només són una o dues galledes plenes de pomes o patates, que els propietaris treuen de les seves datxes. L'equivalent a Catalunya de la majoria d'aquestes datxes serien les barraques amb hortet, però amb una diferència substancial: aquí no es tenen per capritx, en aquest país la datxa proporciona aliments bàsics per a la subsistència, que d'altra manera, amb el exigüus sous que es cobren, no seria possible aconseguir. De totes maneres, malgrat el bon aspecte que pugui tenir la fruita o la verdura, m'és impossible no pensar en Txernòbil i en el que vaig llegir abans de venir sobre el perill de menjar-ne, sobretot a la part sud del país, la més afectada per l'accident. El 26 d'abril de 1986, una

explosió va fer saltar pels aires un reactor de la central atòmica de Txernòbil, ciutat ucraïnesa situada a només 12 quilòmetres de la frontera amb Bielorússia. Segons les autoritats ucraïneses, 15.000 persones han mort com a conseqüència directa de l'explosió i de l'exposició a la radiació. Però Bielorússia en va patir (i pateix) els efectes igual o més que el seu veí del sud. Molts bielorrussos expliquen que el vent va empènyer cap al nord tota la radiació. Milers de persones arrossegueuen les conseqüències de l'accident, entre les quals es dona un espectacular increment del càncer de tiroide en nens i adolescents, malformacions incurables i traumes psicològics.

Mercats

Un matí de la nostra estada a Minsk el dediquem a visitar alguns mercats. El Camarovski és un immens pavelló cobert, amb les parades col·locades en fileres sense cap mena de separació entre elles. A la zona de la carn, enormes talls de porc s'exposen directament damunt els taulells, sense cap mena de protecció ni refrigeració (cal suposar que en aquest país no existeixen els inspectors de Sanitat). A la del peix, només n'hi ha de salat, fumat o congelat: un dels entreteniments preferits dels bielorrussos és menjar aquest peix amb cervesa, al carrer, a l'estadi d'hoquei o a l'estació de tren. Tot i això, a l'estiu és possible trobar-ne de fresc, procedent d'alguns dels nombrosos llacs i rius que hi ha al país. Una de les zones que més m'interessa és la del caviar, que ocupa una filera tan llarga com la del peix o la carn. Hi ha caviar negre i vermell, enllau-nat i al detall. El caviar al detall el tenen dins de grans pots de plàstic i, si t'hi veuen interessat, en treuen una cullerada per deixar-te'l provar. El preu que ens costa em penso que és igual o inferior al que s'ha de pagar al nostre país pel succedani que venen als supermercats (tot i això, car per a la majoria de bielorrussos).

El mercat que hi ha al voltant de l'estadi de futbol del Dinamo de Minsk està format per infinitud de petites parades (les més grans deuen ocupar

Un monument dedicat a la guerra a la plaça de la Victòria de Vitebsk.

La marca de refrescos arriba pertot, però ¿la de la gallina també?

quatre metres quadrats) que són l'expressió de l'escassa iniciativa privada que existeix al país (a Bielorússia gairebé tot pertany a l'Estat, empreses, hotels, restaurants... i si no n'és propietari absolut, n'és el soci majoritari). Al mercat es pot trobar de tot: recanvis de rentadora, vàters, lavabos, abrics de pell de castor, cadells de gossos, aixetes noves i de segona mà... Estem a deu graus sota zero i, mentre tremolo, miro i admiro els soferts venedors que han de resistir-hi tota la jornada. La Katia m'explica que les bosses de plàstic que tenen exposades moltes parades estan a la venda: aquí ningú regala res, si necessites una bossa per posar-hi el que has comprat, l'has de pagar. A l'hora de pagar unes gorres de pell de guineu que ha comprat la Katia, el venedor i ella desapareixen rera una rulot on venen creps. La meua sorpresa dura fins que, allunyats ja de la parada, la Katia m'explica que si la quantitat a pagar comença a ser elevada, els rubles bielorrussos (mil vuit-cents equivalen a un euro) deixen d'existir, i llavors la moneda nacional passa a ser l'inevitable dòlar. Aquestes transaccions (il·legals, naturalment) cal dur-les a terme amb molt de compte, perquè la policia (aquí, recordem-ho, n'hi ha molta) les castiga durament. De totes maneres, a l'entrada de molts centres comercials em vaig cansar de veure homes que, sense cap mena de dissimulació, feien d'oficina de canvi (també il·legal, naturalment). I amb això es pot explicar una altra de les característiques d'aquest país: la possibilitat de comprar impunitat. De fet, passa el mateix que al nostre Occident, només que aquí podem trobar la corrupció arran de carrer, està més a l'abast del ciutadà normal. Pagant, et pots lliurar des d'una multa de trànsit fins a l'espera per a la tramitació d'un passaport. Aquests païos, també és normal veure'ls fustigant la gent que fa cua davant les oficines de canvi legals. D'oficines d'aquest tipus n'hi ha per tot arreu: al metro, als centres comercials, dins de furgons aparcats al mig de la vorera... A causa de les fluctuacions que pateix la moneda nacional, el primer que fan els bielorrussos quan disposen de diners és anar-los a can-

viar per dòlars; aquesta activitat forma part de la vida quotidiana. La Katia m'explica que un dita russa molt popular diu que hi ha més dòlars aquí que no pas als Estats Units.

Al museu

El matí triat per anar a visitar alguna església i el Museu de la Gran Guerra Patriòtica es lleva amb un considerable gruix de neu al terra. En aquest país, els edificis religiosos van haver de patir dues importants agressions: la dels ocupants alemanys i la fúria comunista. Tal com ens explica un taxista, les esglésies que no van destruir els nazis van ser enderrocades pels bolxevics. Però de tot això, alguna se'n va salvar. Per exemple, la catedral catòlica de Sant Simó i Santa Elena, un impressionant edifici de rajol vermell construït el 1910 i d'estil neogòtic.

Mentre caminem cap al museu, em fixo en tots els quioscos que anem trobant pel camí. Acostumat a veure-hi només diaris i revistes, em ve de nou que aquí hi venguin de tot, des de llaunes de cervesa fins a paper higiènic. N'hi ha un munt repartits per tota la ciutat. Són estructures petites i compactes, tancades hermèticament i colgades d'infinitat de coses: costa de creure que en un espai tan petit hi puguis trobar qualsevol producte d'higiene personal, tabac, begudes, caramels o postals.

El Museu de la Gran Guerra Patriòtica és un edifici enorme situat en una gran plaça al costat del Palau de la República, ara convertit en centre cultural. En el museu hi ha explicada, fil per randa, tota la història de la resistència bielorrussa davant dels nazis. Les sales segueixen un ordre cronològic, des de l'heroica resistència dels soldats bielorrussos a la fortalesa de Brest fins a la total ocupació i posterior alliberament del país. S'hi poden veure fotos esgarrioses dels camps de la mort (de concentració) o execucions de partisans, la reproducció fidedigna dels amagatalls que tenien aquests als boscos, armes, uniformes nazis, soviètics... En una de les sales em va sorprendre un llibre d'un oficial bielorrús titulat *Experiències de la guerra civil espanyola*.

Un tren amb fum

El tren que ens durà a Vitebsk surt a les nou del vespre. A les vuit, quan sortim de casa de la *babushka* Galla, el termòmetre que l'avia té penjat a la finestra marca quinze sota zero. L'estació de tren de Minsk és un edifici modern, grandios, amb molt de vidre i alumini i una il·luminació enlluernadora, que desentona totalment amb el panorama que la circumda, format per vells troleibusos, tramvies i taxis. Aquest contrast només serveix per confirmar-me el tarannà d'un govern opressor, que dilapida els pocs recursos econòmics del país a simular una opulència inexistent (o, encara pitjor, en un estúpid i innecessari intent d'imitar Occident).

El tren arriba puntual, fent molt de xivarri i omplint l'aire gèlid amb un fum negre i dens. Fum? Sí, aquí els trens de llarg recorregut funcionen amb gasoil; l'electricitat només l'usen els que cobreixen distàncies curtes, els *elektrichka*. Aquest tren fa el trajecte Minsk-Sant Petersburg. Dels dos tipus de vagó llit que hi ha, amb compartiment obert o tancat, nosaltres hem escollit la primera opció. De seguida m'adono que aquesta elecció m'oferirà la possibilitat de contemplar de manera molt directa la vida bielorrussa. Triguem a arribar al nostre compartiment perquè el voluminós sac de patates que un home tragina a l'esquena ha provocat un embús considerable. En un costat del passadís hi ha els compartiments, sense cap mena de tanca, amb dues lliteres a cada banda i una petita taula enmig enganxada sota la finestra. Com que el viatge és llarg, la gent mira d'agafar-s'ho al màxim de bé possible: els que no van amb xandall ja corren amb pijama i xanquetes. En alguns compartiments la gent sopa. La inquilina que trobem al nostre és una dona grassa que ho està fent: costa de creure que a la tauleta hi hagi encabit mig pollastre, un peix salat, fruita diversa i una ampolla de cervesa de mig litre, aquí la mesura mínima. No he vist mai enlloc les nostres típiques botelles de trenta-tres centilitres, i molt menys els «quintos». En aquesta terra es fa servir majoritàriament

L'ampolla de vidre de mig litre i, ocasionalment, la llauna (per descomptat també de cinc-cents centilitres). En el preu del bitllet hi va inclòs l'inevitable te. El serveixen en una bonica tetera, amb la gerra de vidre ficada dins un suport metàl·lic molt ben treballat. Em penso que els únics que no en bevem al vagó som l'home que hi ha a l'altra banda de passadís i jo. Tot mirant-lo, em sorprèn l'ampolla d'aigua que té damunt la taula: la Katia, però, amb un mig somriure m'aclareix ràpidament que el líquid transparent que conté és gintònic.

Vitebsk, la terra de Chagall

Vitebsk és una ciutat de 370.000 habitants situada al nord del país. Va ser un dels llocs que va patir més l'ocupació alemanya: els nazis van matar més de la meitat de la població. A la primera passejada matinal que hi faig, el primer que em crida l'atenció és el monument que van aixecar per tal de recordar-ho. A Bielorrússia no hi ha cap ciutat que no tingui el seu monument dedicat als caiguts durant la Segona Guerra Mundial, però n'hi ha algun, com aquest, que sobresurt per damunt dels altres. El conjunt està enclavat en una, com no podia ser de cap altra manera, vasta plaça situada en un punt elevat de la ciutat: el monument central és un triangle format per tres monòlits punxeguts de formigó que s'enlairen quinze metres cap al cel i a la base del qual es troba un foc perpetu; davant seu, a banda i banda de la plaça, hi trobem dues piscines rectangulars d'uns vint metres de largària amb brolladors al mig i, en primera línia, al costat de cadascuna de les dues piscines i talment com si es tractés de la guàrdia del conjunt, dos grups escultòrics que representen uns partisans fortament armats. Del bloc de formigó que fa de gegantí sostre del foc perpetu hi pengen uns altaveus que bramen sense descans himnes militars i cançons patriòtiques. Per als bielorrussos (de fet, per a tota l'antiga URSS) aquests monuments commemoratius són tan importants que fins i tot les núvies van a deixar el seu ram vora el foc perpetu i a fer-s'hi

fotos (de totes maneres, per fer-se una idea de la terrible empremta que van deixar els alemanys en aquest país no cal fixar-se només en els grans monuments: molts nens bielorrussos encara fan servir per jugar una paraula alemanya, *schnell* –'ràpid'–, que és el que deien els soldats nazis als presoners que duïen als camps de concentració o a les fàbriques d'Alemanya).

A Vitebsk es repeteixen moltes de les escenes que ja vaig poder contemplar a Minsk. La presència de l'alcohol al carrer n'és una. Com que anar al bar resulta car per a la majoria de la gent, el que es fa normalment és comprar-ne a les botigues, i sobretot als quioscos, i beure al carrer. Veig passar un home que amb una mà aguanta la corretja del gos i amb l'altra una llauna de cervesa, i un altre que pel seu aspecte (vestit, corbata i cartera de pell) sembla un empleat de banc que, amb la mà lliure, també n'aferra una. Tot i que quan preguntes per què la gent beu tant la contesta sol ser que és el mètode més eficaç contra el fred, el cert és que l'alcoholisme és un problema nacional, que, a més de la mortalitat que provoca, és la causa directa de la majoria del gran nombre de divorcis que hi ha aquí.

De nit, malgrat el fred, hi ha grups de joves a tot arreu, als banes dels parcs, asseguts damunt les baranes dels ponts, reunits vora els quioscos... De fet, fan el mateix que els joves del nostre país, beure, fumar i xerrar, només que aquí, com que no tenen calés per ficar-se enlloc, han de fer-ho al carrer. Trobem una parella que s'escalfa mútuament en un banc d'una placeta que hi ha al mig d'un petit parc. Davant d'ells, un Lenin oblidat i brut sembla contemplar amb tristesa el que passa a la seva antiga URSS: la parella de joves vesteix amb tota la roba occidental que es pot permetre, escolta cantants nord-americans i beu Coca-Cola. No sé si a Lenin (i a la resta d'estàtues –Stalin, Marx– que aquí, a diferència de Rússia, continuen intactes) li servirà de consol que el dictador que mana aquesta antiga exrepública s'entesti a mantenir-hi el fracassat model soviètic. Crec que no.

Com que Vitebsk és la ciutat natal

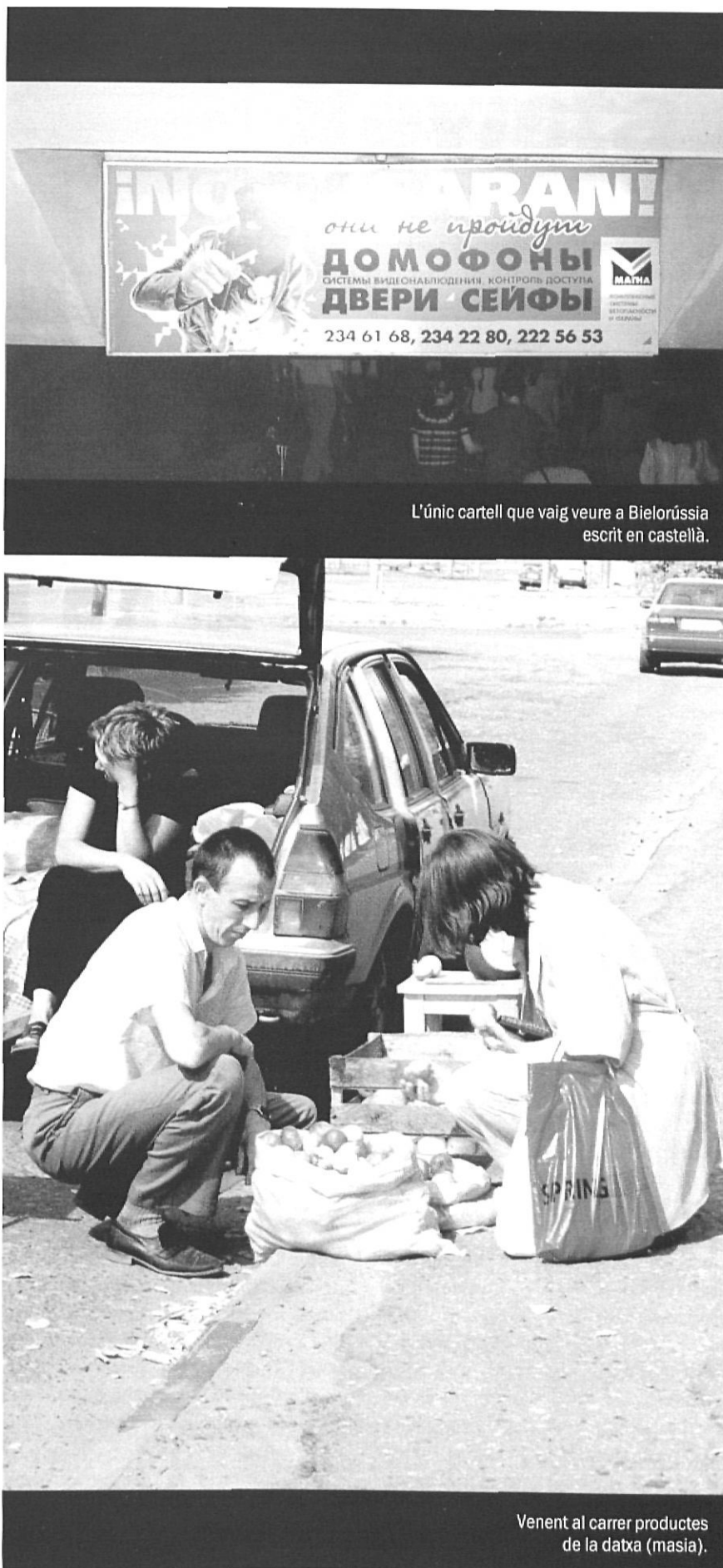
del pintor Marc Chagall, un mati decidim anar a visitar el museu que duu el seu nom. Anant cap allà, m'aturo davant d'un gran edifici que té un inusual bon aspecte, amb resplendents parets blanques i colossals columnes a la façana. La Katia m'explica que és el Palau del Governador, del segle XVIII, i que va ser on es va hostatjar Napoleó el temps que va passar a Vitebsk durant la campanya russa. Però quan també em diu que és la seu de l'antic KGB, el palau deixa de brillar i d'encuriosir-me i, en qüestió de segons, esdevé fosc i sinistre. Davant de l'edifici, al bell mig de la plaça, hi ha una mena de menhir altíssim rodejat de tres canons que commemoren la victòria damunt Napoleó. A l'altre costat, una mica allunyat de la plaça, trobem el museu Chagall. Hi entro esperant trobar les figures voladores i els colors enlluernadors del pintor jueu. Però el que hi veig és ben diferent: poques pintures originals, moltes litografies i gran quantitat d'esbossos preparatoris per a la seva obra de temàtica bíblica, la que menys m'interessa. Suposo que les seves pintures importants estan lluny de Vitebsk, escampades pels llocs (París, Nova York) on va anar Chagall quan va marxar de la URSS, fart de la pressió a la qual el sotmetia la «cultura oficial» (tot i haver estat un ferm partidari de la revolució i haver arribat a tenir càrrecs durant el mandat bolxevic).

Sortint del museu ens aturem per tirar una fotografia a una bella església ortodoxa. La neu que envolta l'edifici sembla una prolongació del blanc immaculat de les parets. Després de fer la foto, em quedo una estona contemplant-la: la perfecció de les seves línies, les boniques pintures de damunt la porta (sobretot el pantocràtor), les petites cúpules daurades que coronen les dues torres de l'església i que refulgeixen amb intensitat i la mica de neu que ha aconseguit arrapar-s'hi són d'una bellesa extraordinària. La gent que passa mira amb estranyesa la meua càmera i la meua persona: si aquí ja sorprèn el fet de veure algun turista, imagino el que deuen pensar d'un que visita el país

en ple mes de novembre. Quan hi entrem ens trobem amb la celebració d'una petita cerimònia. Les dones, velles i joves, van totes amb un mocador al cap i no hi ha cap banc, tothom segueix la cerimònia dret. L'altar es troba rere unes portes on només hi accedeix el sacerdot i, com a tota església ortodoxa, no hi ha cap imatge: l'únic que s'hi pot veure són icones, de Crist, la Verge Maria, els evangelistes o de diferents sants. Parlo amb una amiga de la Katia que m'explica que, després de la llarga i obligada absència de l'església durant l'època comunista, ara sembla que torna amb força. Ella pensa que es deu a la crisi que pateix el país: molta gent va a l'església perquè no té enlloc més on aferrar-se. Al final de la prolongada baixada ens aturem davant d'un altre monument, aquest, però, amb un caire molt diferent: un Lenin damunt d'un alt pedestal.

Quan arribem a casa, la Tamara em diu que ha trucat la policia per preguntar sobre mi. L'han interrogat sobre la durada de la meua estada... i sobre el meu comportament! Tot i no haver-ho viscut, penso en un militar gallec que va fer coses semblants en el nostre país durant molt de temps.

Acabada la nostra estada, tornem a Minsk en tren per poder agafar l'avió dos dies després. Sortim també a una hora intempestiva, però aquesta vegada dormim en un compartiment tancat. El vagó em fa pensar en *Assassinat a l'Orient Express* d'Agatha Christie. Una gastada catifa al terra, testos amb flors que pengen de les barres que sostenen les bigarrades cortines de les finestres, fusta a les parets... Aquesta vegada (es nota que hem pujat de categoria) a més dels llençols i les mantes disposem d'una tovallola i un sabonet. Quan falta poc per arribar a Minsk, comença a clarejar. Em llevo i miro per una de les finestres del corredor: el tren sembla seguir una línia recta sens fi, crec que no gira mai. Travessant un pont veig un home que pesca, damunt el riu glaçat! Equipats amb abrics o pells i la indispensable botella de vodka, els pescadors russos fan un forat a la

L'únic cartell que vaig veure a Bielorússia escrit en castellà.

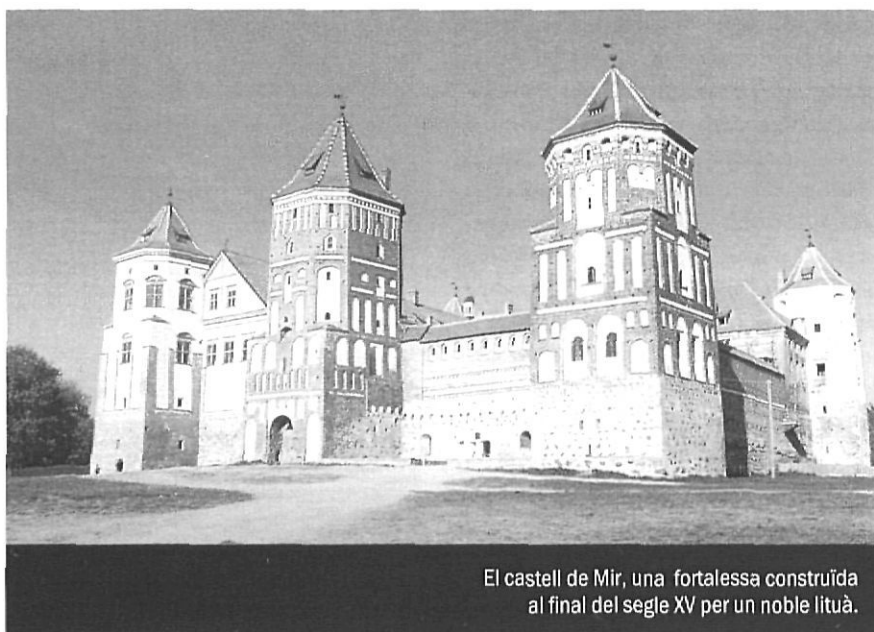
Venent al carrer productes de la datxa (masia).

placa de gel i després procedeixen de la mateixa manera que els pescadors d'arreu: s'asseuen i esperen que piquin (només que aquí el terra no és una roca, sinó glaç, i la temperatura ambient sempre està sota zero!).

A Minsk ha nevat més que mai. El matí que marxem cap a l'aeroport veig les voreres de les avingudes principals ocupades per una flota d'excavadores que treuen la neu i la carreguen en camions. Poso aquesta imatge dins la maleta.

Un país europeu?

Estar casat amb una bielorussa m'ha permès tenir un interessant contacte directe amb aquesta bella terra plena de gent que, malgrat el clima i les penúries, saben treure tot el suc del costat bo de la vida. Aquest contacte també m'ha servit per conèixer una mica la seva història i adonar-me que amb la dictadura que pateix actualment està perdent una oportunitat que li ha estat negada durant segles. Perquè la història de Bielorrússia a més d'estar tacada per les invasions (la de Napoleó el 1812 i les ocupacions alemanyes durant la Primera i Segona Guerra Mundial) corre paral·lela a la dels països veïns: ha pertangut al Principat de Kiev, als tàrtars, als lituans, als polonesos i finalment als russos. El 1991, amb la desintegració de l'URSS, Bielorrússia va recuperar el seu estatus de república independent, però al gener de 1994, una moció de censura va obligar a dimitir el president Cuskevich, el precursor de la independència bielorussa. I llavors va començar el període de decadència actual: en les eleccions presidencials del juliol de 1994, va ser elegit l'excomunista prorús Alexander Lukashenko. Per a Lukashenko només existeix Rússia, amb qui manté tots els lligams possibles, el contrari del que fa amb els veïns europeus. De totes maneres, el dictador no és l'únic que està a favor d'una unió amb Rússia, hi ha molts bielorussos que pensen el mateix. Una de les coses que em sorprèn més és el tema de la llengua. Tot i que el bielorús, juntament amb el rus, és idioma

El castell de Mir, una fortalesa construïda al final del segle XV per un noble lituà.

oficial del país i s'ensenyava a les escoles, ningú el parla. L'únic lloc on es pot sentir és als pobles; a les ciutats, si algú gosa fer-lo servir, és acusat de seguida de provincià. La contesta de molta gent a la qual he preguntat per què no utilitzen el bielorús ha estat que la seva llengua és el rus i, encara més, m'han assegurat que ells se senten russos. A mi, sobretot com a català, em costa d'entendre l'actitud dels bielorussos que pensen així: tot i ser independents i gaudir d'una llengua pròpia (amb certa presència literària i tot) s'entesten a continuar considerant-se russos o, com a mínim, a arrambar-se tant com poden a Rússia. Potser aquest comportament té les seves causes. Potser la russificació iniciada el segle XVI ha acabat aconseguint els seus objectius. O la gran corrupció i recessió econòmica dels primers anys de Bielorrússia com a estat independent després del desmembrament de l'URSS també hi tenen a veure. Igual que la nostàlgia, sobretot de la gent gran, dels temps soviètics, amb el relatiu benestar que proporcionava la presència omnipotent i protectora del pare-estat.

Però tot i això, també hi ha molts bielorussos orgullosos de ser-ne i que estan cansats de la política del seu president. Aquests bielorussos veuen amb tristesa i impotència com aquesta postura els està aïllant de l'Europa on pertanyen, i més ara, quan els veïns,

les repúbliques bàltiques i Polònia estan a punt d'entrar a la CEE. I amb la mateixa desesperació també veuen com la crítica situació actual i un futur proper no menys funest obliguen a emigrar (tot i que la majoria estan ben preparats, perquè l'educació, malgrat les mancances, és bona) molta part de la població jove, sobretot noies, que mitjançant Internet o agències miren de conèixer homes d'altres països.

Per això, aprofitant que ara «està de moda» intervenir en d'altres països, valdria la pena que els estats europeus ajudessin Bielorrússia a alliberar-se de la dictadura que pateix. De totes maneres, si això succeís, caldria estudiar què suposaria la irrupció del capitalisme. Perquè és cert que fa por pensar en una tromba en forma de capitalisme salvatge com la que ja han patit altres països. N'hi hauria prou (utopia?) amb un sistema que portés la democràcia i uns sous dignes que permetessin, per exemple, que un enginyer tècnic pogués comprar-se un cotxe.

Espero de veritat que això passi algun dia, que la Rússia Blanca sigui un estat europeu més, i que es pugui anar a gaudir de la bellesa dels seus llacs (més de deu mil) i dels seus boscos sense necessitat de visats ni de topades amb policies fronterers.